

Сіданіч І. Л.
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач, професор кафедри педагогіки,
адміністрування і спеціальної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
м. Київ, Україна
2363395@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Нашу увагу звернено на дослідження пріоритетів формування духовних цінностей у майбутніх фахівців освітнього менеджменту в професійній освіті. Підготовка фахівців нового якісного рівня, від результатів професійної діяльності яких залежить якість формування у лідерів закладів освіти свідомого ставлення до свого духовного життя, оволодіння основами духовно-морального виховання, життєвими навичками духовно-ціннісної поведінки. Для цього фахівцям освітнього менеджменту разом з духовними цінностями необхідні глибокі теоретичні знання й практичні навички. Проте підвищення якості й рівня знань у здобувачів вищої освіти призводить до того, що в майбутніх фахівців освітнього менеджменту формується механічний підхід до людини. У результаті у здобувачів вищої освіти втрачається розуміння соціального значення й духовної сутності людини, і ми вже розглядаємо її як біологічну істоту. Формується вузько-прагматичний підхід, раціоналістичне ставлення до світу.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування духовних цінностей у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців освітнього менеджменту, створення відповідного освітньо-виховного

середовища, де мають цінність не тільки знання, а й людина, розвиток її творчого потенціалу, прояв гуманності, розумової активності. Сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, справедливість, чесність, любов, добро тощо, тобто сенс вищих моральних категорій, що має велике значення в підготовці майбутнього фахівця освітнього менеджменту.

Різноманітні аспекти виховання духовності, формування духовних цінностей знайшли своє відображення в працях В. Вернадського, М. Моїсеєва, Г. Горака, К. Поппера, М. Бахтіна, І. Беха, М. Бубера, М. Гартмана, Б. Євтуха, В. Кременя, П. Сауха, Г. Шевченко, М. Ярмаченка. Дослідники проблеми духовності звертають значну увагу на характеристики особистості. Так, С. Мукомел перераховує характеристики, які відповідають його духовності: відкритість іншому й вихід особистості за власні межі, шукання взаємної згоди, вміння розуміти іншого, здатність поділити горе й радість іншого, вміння бути великодушним. здатність до вірності [1].

А. Бергсон розглядав духовність активної особистості, яка знаходиться в постійній напрузі духовної діяльності, у постійній роботі духу. Саме це забезпечує рівновагу між „внутрішнім життям” духу й обов’язковим станом його реалізації. Він уважав, що нормальний прояв духовності – постійна увага до життя. Це створює високий розвиток духовних потенцій людини: „Чим повніше здійснюються умови соціального життя, тим сильніше стає потік, що виносить зсередини наші переживання” [2, с. 109]. Згідно з його поглядами, людина здатна, незалежно від соціальної обстановки, до особистісної самореалізації, використовуючи свій акумульований досвід і розуміння діючого становища речей. Це потребує активного усвідомленого ставлення до дійсності.

На думку Зенченкова І., духовне зростання особистості здійснюється

завдяки соціальному досвіду, з орієнтацією на ті цінності, які забезпечують смисловий зв'язок різних сфер людської життєдіяльності. Духовне зростання має зв'язок з навколишньою дійсністю, з метою її перетворення. Людина заглиблюється в себе, якщо зв'язок з навколишньою дійсністю розривається [3].

Ми згодні з дослідником О. Канапацьким [133] щодо дослідження духовних цінностей та їх особливостей, який вважає, що духовність завжди включає ціннісний елемент як об'єктивно значуща даність – цінність. Тому духовність становить ціннісну категорію, яка характеризує її зміст і загальний напрямок. Духовність визначає ціннісне ставлення людини до самої себе та до світу, у якому вона реалізує свою творчу силу, пізнавальні здібності, особисті установки й прагнення [4].

Духовний розвиток і формування духовних цінностей людини здійснюється на вільному виборі тих цінностей, які необхідні для самореалізації. Духовність має тільки аксіологічну спрямованість для творчості, а творчість постає як засіб буття духовності. Духовність і творчість входять до процесу самореалізації людини, тобто процесу олюднення. У цьому напрямку важливою є думка С. Рубінштейна, що саме через своє ставлення до іншої людини може існувати як людина [5].

Серед значного різноманіття цінностей можна виділити цінності, які в усі часи й для всіх людей були вищими – духовні цінності. В. Діденко їх відносить до вищих тому, що вони виражають параметри сенсу життя й орієнтири людського буття, його духовно-творчу природу. Щодо інших цінностей духовного життя (наукові, моральні, естетичні), то вони сприймаються людиною залежно від ставлення до вищих цінностей [6].

Духовні цінності виражають ідеальну досконалість, за ними не стоять будь-які реальні об'єкти чи реальність у матеріальному сенсі, вони є абстрактні, тому вони належать до вищих цінностей. Рівень же духовності людини можна визначити присутністю духовних цінностей, які

визначають його світоставлення. Духовні цінності не мають матеріальної оцінки, вартості. Їх не можна оцінювати за принципом корисності та доцільності. Їх не можна купити та продати, вони не можуть належати кому-небудь, бути власністю. Їхні духовні джерела – надбання всього людства. І як підкреслює С. Анісімов: „Буття істинної духовної цінності, одного разу створеною, може продовжуватися довго, задовольняючи нескороминуші духовні потреби нових поколінь людей” [7].

Формування духовної особистості – це перш за все засвоєння основ абсолютних загальнолюдських цінностей. Духовні цінності існують як ціннісні категорії, норми, цілі й ідеали, які через свідомість і духовно - емоційний стан людей впливають на всі сфери людського буття, даючи в життя смисл, значення й цінність. Духовні цінності не старіють. Їх використовують упродовж довгого часу та багато разів. На відміну від матеріальних цінностей духовні не можуть закінчитися, а, навпаки, вони збільшуються, збагачуються при користуванні та поширенні. При використанні духовних цінностей відбувається процес взаємодії між ними, вони оновлюють одна одну збагаченням і ціннісним наповненням. Так відбувається вдосконалення духовних цінностей, збагачення змісту та наповненості духовних цінностей людства [3].

Сучасним фахівцям освітнього менеджменту необхідно вміти відчувати настрій людей, їхній емоційний та внутрішній стан, запити, бажання, тобто своєю душею відчувати їх душу. Важливо так будувати спілкування і професійну взаємодію, щоб за бажанням якнайкраще виконувати фахові завдання, використання творчих підходів до методів та методик, не втратити здатність жаліти, співчувати, радіти спілкуванню, вміння бачити красу у звичайних речах. Бути професіоналом своєї справи для майбутніх фахівців освітнього менеджменту – це не тільки мати знання та вміння професійної діяльності, але також мати ціннісне ставлення до своєї професії. Ціннісне ставлення до своєї професії – це

перш за все ціннісне ставлення до знань та їх творче використання в процесі діяльності.

Прояв творчості в професійній діяльності залежить від того, наскільки сформовані духовні цінності фахівців з основ менеджменту. Духовні цінності можуть бути здібностями людини, які вона проявляє у своїй діяльності. Але ці здібності можуть стати духовними цінностями лише за умови, якщо людина проявляє до них ціннісне ставлення й вони мають духовну спрямованість [3].

У сфері духовних цінностей майбутній фахівець освітнього менеджменту може проявити у своїй діяльності творчі здібності. Творчі здібності в діяльності фахівця освітнього менеджменту реалізуються через: знаходження оптимальних рішень у нестандартних ситуаціях; прагнення на відкриття нового; усвідомлення свого досвіду; створення нових оригінальних ідей; вирішення проблемних ситуацій; бачення проблеми повному й удосконалення процесу; прагнення до гармонії й краси в освітньому процесі; прагнення до нових знань. Отже, фахівець освітнього менеджменту повинен бути творчою людиною.

Для нас великого значення набуває змістовний бік духовності майбутнього фахівця освітнього менеджменту, до якого входять такі якісні утворення: повага – визнання гідності, цінності іншого; чутливість – уважне й турботливе ставлення до проблем інших людей; чуйність – уміння ставити себе на місце іншої людини й здібності до довільної емоційної чуйності на переживання інших людей; співчуття – властивість людини, яке дозволяє ставити себе на місце іншої, бачити в ній подібну до себе й розуміти її душевний стан; взаємодопомога – допомога один одному; довіра – ставлення до іншого як до людини, яка діє по справедливості; доброта – чуйність, душевна прихильність до людей, прагнення зробити добро іншим; пошана – шанобливе ставлення, засноване на визнанні достоїнств людини; взаєморозуміння – розуміння

один одного, згода; милосердя – готовність допомогти людині, у якому б стані вона не знаходилась; терпіння – наполегливість, завзятість і витримка в роботі; справедливість- діяти неупереджено, відносно істини, чесно, правильно; турбота – неспокійна, обтяжлива справа [3].

Відзначимо, що перераховані якісні утворення, які входять до складу духовних цінностей, існують самотійно, але кожна з них окремо не дає повну характеристику духовності, тому що становить лише частковий прояв. Тільки за умови інтеграції цих якісних утворень у духовні цінності вони виражають об'єктивний і суб'єктивний бік їх прояву у професійній діяльності майбутнього фахівця освітнього менеджменту.

Бути суб'єктом навчальної діяльності означає, що здобувач вищої освіти навчається самотійно виробляти власні погляди, розвиватися як вільна, творча, думаюча особистість. Так, завдяки знаходженню в активному процесі освітньої діяльності майбутні фахівці освітнього менеджменту Університету менеджменту освіти мають можливість засвоювати духовні цінності. Професійна спрямованість формується в освітній діяльності й вона створює ставлення здобувачів до професії, наповнює професійним, духовним смислом і змістом процес навчальної діяльності, яка при професійній підготовці є засобом досягнення [8].

Основне завдання викладачів університету – стимулювання усвідомленого навчання здобувачів вищої освіти. Навчальний процес центрований на студентстві й він максимально створює умови професійного зростання й духовного розвитку майбутнього фахівця освітнього менеджменту. Майбутній фахівець знаходиться в процесі розвитку пізнавальних почуттів, інтелектуальної активності, він виходить зі сфери накопичення у сферу діяльності та творчості. Він починає перетворювати навколишню реальність згідно з власною уявою. Він здійснює перенесення у навколишній світ свого „Я” – це духовно-творча діяльність. Духовно багата людина реалізує себе більш повно.

Отже, духовний розвиток, формування духовних цінностей проходить через розвиток і зміну відносин з викладачами та в студентському колективі, який є основним колом самореалізації, творчої активності майбутніх фахівців освітнього менеджменту. У наш час студент більше незалежний як особистість, самостійний, він здатний вибирати тип поведінки, стиль життя відповідно до власних інтересів і бажань, власного життєвого досвіду, а не завдяки суворому наказу. Тому згідно з цим потрібні більш удосконалені форми та засоби освіти. Особливу актуальність набувають діалогові форми навчання, концепції педагогічної співпраці й діяльного спілкування. Форма співпраці між викладачем і студентом впливає на активізацію навчально-пізнавальних прагнень студентів і відкриває можливості індивідуальних творчих проявів не тільки особистості студента, але й особистості викладача.

Усе це можливо при студентоцентрованому підході у вищій освіті. Процес професійної підготовки при студентоцентрованому підході має напрямок на духовні цінності, який забезпечить право на свободу вибору ціннісної позиції, на цінність людського духу й цінність життя взагалі. Студентоцентрований підхід формує ставлення до людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі цінності. І тільки в сукупності теоретичних, естетичних та етичних духовних цінностей здійснюється прояв духовних цінностей фахівця у професійній підготовці повною мірою

Список використаних джерел та літератури

1. Мукомел С. А. Формування духовних цінностей старшокласників в умовах соціально-виховуючого середовища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Мукомел Світлана Анатоліївна. – Черкаси, 2005. – 309 с.
2. Бергсон А. Избранное: Сознание и жизнь / А. Бергсон. – М. : РОССПЭН, 2010. – 398 с.
3. Зенченков І. П. Знання як духовна цінність фахівців з основ

здоров'я / І. П. Зенченков // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2008. – Вип. 6 (29) – С. 82 – 89.

4. Канапацкий А. Я. Онтологическая истинность духовности : дис... д-ра филос. наук : 09.00.01 / Канапацкий Александр Яковлевич. – Уфа, 2004. – 334 с.

5. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание / С. Л. Рубинштейн. – М. : АН СССР, 1957. – 328 с.

6. Діденко В. Ф. Людина і світ : навч. посіб. / В. Ф. Діденко, Л. В. Діденко, В. І. Кондрашова-Діденко. – К. : Вища шк., 2001. – 229 с.

7. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 253 с.

8. О. V. Aleinikova, I. L. Sidanich, T. I. Burlaienko, *Visnyk pislidyplomnoi osvity: zb. nauk. prats, Seriiia «Pedahohichni nauky»*, **11**(40), 10–39 (2020) [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11\(40\)-10-39](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11(40)-10-39)